

Ο Νοῦς κατά τον Αριστοτέλη

Richard McKirahan

Κατά τον Αριστοτέλη ο νοῦς είναι η υψηλότερη μορφή διανοητικής δραστηριότητας. Μια ευθεία και άμεση σύλληψη βασικών αληθειών. Ο νοῦς παίζει έναν κρίσιμο ρόλο στην Αριστοτελική έννοια του Θεού. Ο Θεός είναι νοῦς αντικείμενο του οποίου είναι ο ίδιος ο νοῦς. Οι άνθρωποι κατέχουν επίσης ένα μέρος του νοῦ, και ως προς αυτό είναι σαν Θεοί (σε πολύ περιορισμένη έκταση). Για τους ανθρώπους, ο νοῦς έχει επίσης θεμελιώδη σημασία στη Γνωσιολογία του Αριστοτέλη. Χρησιμοποιώντας τα μαθηματικά ως μοντέλο του, ο Αριστοτέλης υποστήριξε ότι όλες οι επιστήμες προχωρούν μέσω αποδείξεων. Οι αποδείξεις εδράζονται σε βασικές αρχές. Αν έχουμε μια απόδειξη ότι το άθροισμα των γωνιών ενός τριγώνου ισούται με δύο κάθετες γωνίες, τότε αυτή η απόδειξη βασίζεται σε ορισμένες αρχές. Αυτές οι αρχές είναι βασικές με την έννοια ότι δεν μπορούν να αποδειχθούν. Αλλά, αν το συμπέρασμα της απόδειξης είναι αληθές, επειδή οι αρχές είναι αληθείς, τότε γιατί οι αρχές είναι αληθείς; Αν η αλήθεια των αρχών είναι αυτό που καθιστά αληθές το συμπέρασμα, τότε τι είναι αυτό που καθιστά τις αρχές αληθείς; Επιπλέον, η γνώση του συμπεράσματος εξαρτάται από τη γνώση των αρχών. Αλλά πώς γνωρίζουμε τις αρχές; Αυτά είναι σοβαρά προβλήματα, επειδή χωρίς να έχουμε κάποιο καλό λόγο για να πιστεύουμε ότι μπορούμε να γνωρίζουμε τις αρχές, δεν έχουμε κάποιο καλό λόγο να πιστεύουμε ότι μπορούμε να γνωρίζουμε τα συμπεράσματα. Και χωρίς καλό λόγο για να πιστεύουμε ότι μπορούμε να γνωρίζουμε τα συμπεράσματα, δεν υπάρχει κανένας καλός λόγος για να πιστεύουμε ότι μπορούμε να έχουμε επιστημονική γνώση.

Ο Αριστοτέλης τα γνώριζε όλα αυτά. Αυτός είναι και ο λόγος που υποστηρίζει ότι ο νοῦς (το είδος της σύλληψης των επιστημονικών αρχών που κατέχουμε) διαφέρει από την *ἐπιστήμη* (το είδος της σύλληψης των συμπερασμάτων). Αλλά, παρόλο που αναφέρει πολλά για την *ἐπιστήμη*, αναφέρει ελάχιστα για τον νοῦ, τη γνωσιακή κατάσταση. Όταν συζητά τον νοῦ, κύριο μέλημά του είναι να δείξει ότι είναι διαφορετικός από την *ἐπιστήμη* και να προσδιορίσει τον ρόλο που αυτός παίζει στις επιστήμες. Όταν αναφέρεται στο πώς αποκοτούμε τον νοῦ, λέει ότι τον αποκτούμε

μέσα από μια διαδικασία που εμπεριέχει αρκετά στάδια. Πρώτα, η αντίληψη, μετά η μνήμη, μετά κάτι που αποκαλεί *έμπειρία*, και τελικά ο *νοῦς*. Αλλά αυτό δεν απαντάει στο ερώτημα που πρέπει να περνάει από το μυαλό οποιουδήποτε μελετά αυτή την πλευρά της Αριστοτελικής φιλοσοφίας: δεδομένου ότι ο *νοῦς* είναι πολύ σημαντικός και δεδομένου ότι προκύπτει τελικά από τη θέαση καθ' ἑκάστων περιπτώσεων των φαινομένων, ποια είναι η φύση της γνωσιακής κατάστασης που είναι ο *νοῦς* και πώς προσεγγίζουμε αυτή την κατάσταση, μέσα από ποιους γνωσιακούς μηχανισμούς; Ο Αριστοτέλης ποτέ δεν συζήτησε αυτό το πρόβλημα. Μας αφήνει με την εντύπωση ότι έχουμε κάποιον αλάνθαστο ενστικτώδη ή διαισθητικό τρόπο να συλλαμβάνουμε τις βασικές αλήθειες. Ένα μυστηριώδες και ίσως ακόμη μυστικιστικό στοιχείο που διόλου δεν συνάδει με τη θεωρία του της απόδειξης.

Από την άλλη, κάποιες περιστασιακές παρατηρήσεις του θέματος αυτού σε σχέση με ορισμένα ψυχολογικά φαινόμενα έχουν προκαλέσει τελευταία το ενδιαφέρον των γνωσιακών ψυχολόγων. Στην εργασία αυτή θα σκιαγραφήσω αυτή τη νέα ανάπτυξη στη γνωσιακή ψυχολογία και θα δείξω τον τρόπο που αυτή προσφέρει μια μερική λύση στο πρόβλημα της κατανόησης του πώς λειτουργεί ο *νοῦς*.